

היבטים לשוניים בפרשת וישב עה

הנני להזכיר לציבור על כינוס חנוכה במצפה יריחו
התוכנית בסוף הקובץ

דקדוקי קריאה והדרכה לקורא בציבור בפרשת וישב בהפטרה ובראשון של מקץ

לז ג כִּי-בֶן-זִקְנִים הוּא לוֹ: יש להקפיד על מקום הטפחא בתיבה הוּא¹. וְעָשָׂה לוֹ: טעם נסוג
אחור לע"ן
לז ז מְאֻלָּמִים: למ"ד דגושה ובשווא נע. קָמָה: מלעיל²
לז יג לָכֵה וְאַשְׁלַחְךָ אֲלֵיהֶם: טעם טפחא בתיבת לָכֵה
לז טז אֵיכָּה: במלרע
לז כ אֶכְלֶתְהוּ: התי"ו בשווא נח והקמץ רחב
לז כג כְּתָנְתָּו: התי"ו בקמץ קטן
לז כה לֶאֱכָל-לֶחֶם: מתג בלמ"ד הראשונה³ ויש להקפיד על הפרדת המילים על אף היותן מוקפות
(כן הדבר גם אִם-מְשׁוּל לעיל)
בָּאָה: במלרע. נִכְאֵת: אל"ף ללא תנועה, יש לקרא "נכות" (ולא נכואות)
לז לב וַיִּשְׁלַחֵו: הלמ"ד בדגש חזק והשווא הוא נע. הִכָּר-נָא: בטעם רביע ולא בגרשיים
לח ט נָתַן-זֶרַע: התי"ו בקמץ חטוף
לח י וַיֵּרַע: הטעם ביר"ד מלעיל
לח יב וַתָּמַת בַּת-שׁוֹעַ אִשְׁת־יְהוּדָה: יש להקפיד על מקום הטפחא במילה וַתָּמַת. הוּא:
ברביע, אין להשגיח בזקף שבדפוסים
לח טז הָבֵה-נָא: המילה הבה מוקפת לא במהפך
לח כג פֶּן נִהְיָ לְבוֹז: הטפחא במילה פֶּן
לח כד לַיהוּדָה: הלמ"ד בחירק מלא ואין לבטא שווא ביר"ד
לח כה לְאִישׁ: הלמ"ד בשווא נע ולא בקמץ⁴
לט ד וַיִּשְׁרֹת: במלעיל⁵
לט ט אֵינֶנּוּ: בשורק ולא בחולם
לט יב וַתִּפְשְׁהוּ בַּבְּגָדוֹ: הבי"ת הראשונה במילה בַּבְּגָדוֹ דגושה⁶ והדל"ת רפויה
לט יד הִבֵּא לָנוּ... לְצַחֵק בָּנוּ: טעם נסוג אחור לה"א ולצד"י בהתאמה
לט טז וַתִּנָּח: במלרע ודגש חזק בנר"ן מלשון לְהַנִּיחַ⁷

¹ אין לנסות "לאזן" במספר ההברות בין התיבות המוטעמות מרכא וטפחא (מאריך וטרחא)

² הקורא מלרע משנה משמעות.

³ הטעמים מועתקים כאן מתכנת כתר בר-אילן, כיון שאין מתג בלנינגרד הם נמנעו מלשים אותו, ר"מ ברויאר לשיטתו הוסיף געיות (מתגים) במקומות כמו זה.

⁴ מצביע על דרכה של תמר. לא ידעה, כביכול, במי מדובר.

⁵ כן הדבר בדומה לויברך, ויגרש, וכו'

⁶ הייתה ראויה להיות רפויה, שהרי מתקיימים שני התנאים לביטול הדגש בבגד"כפת בראש מילה: התיבה הקודמת לה מסתיימת בהברה פתוחה וכן היא מוטעמת בטעם מחבר (דרגא). כלל זה עומד בעינו אלא אם כן, האות הראשונה בתיבה השנייה מנוקדת בשווא - בבגדו. ולאחריה אות זהה או ממוצא זהה (בי"ת ואחריה ב"ת או פ"א. כגון: בפרעה) שאז הדגש נותר בעינו. כלל זה מכונה בקרב התימנים "דין הצבותות", בדומה לזה בְּשִׁבְתָּךְ בְּבִיתְךָ שאנו אומרים בקריאת שמע. אבל אם האות אחרי בי"ת השימוש היא מ"ם הבי"ת תהיה רפה. וזו כוונת השואלים במאורות נתן על כִּי בְּמִקְלִי והתשובה הייתה: "רפויין, כן דלא כר"מ הנקדן" כי לשיטתו גם המ"ם תביא לדיגוש בי"ת השימוש לפניה. וכן בפרשתנו מ ז אֶתּוֹ בְּמִשְׁמֶר.

⁷ מלעיל עלול להישמע מפועל לנוח כמו בר' ח ד וַתִּנָּח הַתִּבָּה

לט יז לְצַחֵק בִּי: טעם נסוג אחור לצד"י. בָּאֵלֵי: התיבות מוקפות ולא כחלק מהדפוסים אשר הטעימו את התיבה הראשונה במונח
 לט יט עָשָׂה לִי: טעם נסוג אחור לעי"ן
 מ א חָטְאוּ: מרכא⁸ כטעם משנה בחי"ת, הטי"ת בשווא נע, אין לקרא: חטו. לְאֲדֹנֵיהֶם: האל"ף מבוטאת בחטף-פתח ויוצאת מכלל "משה וכלב"
 מ ג בְּמִשְׁמֶר: הבי"ת בשווא ולא בפתח, המ"ם בפתח
 מ ד אַתֶּם וַיִּשְׁרֹת אֹתָם: האל"ף, פעם בחירק ופעם בחולם, תיבה וַיִּשְׁרֹת במלעיל
 מ ה וַיַּחְלְמוּ: החי"ת בפתח
 מ ח לְאֱלֹהִים: האל"ף אינה נשמעת כלל
 מ י אֲשַׁכְּלִתִּיהָ: האל"ף בפתח
 מ יד יִיטֹב לָךְ: טעם נסוג אחור ליו"ד
 מ טו שָׁמוּ: הטעם במ"ם מלרע

הפטר וישב עמוס ב ו – ג ח:

ב ט גְּבַהּ: הגימ"ל בקמץ קטן והה"א בחולם. וַיִּשְׁרֹשׁוּ: שלושת הקמצים רחבים
 ב י הַעֲלִיתִי: העמדה קלה בה"א למנוע הבלעת העי"ן החטופה
 ב יב תִּנְבְּאוּ: הבי"ת בשווא נע (לא בצירי כרגיל בהפסק)
 ב יג הַמִּלְאָה: געיה בה"א הראשונה והמ"ם אחריה בשווא נע אך ללא דגש
 ג ה הִיעֲלָה-פָּח: געיה ביו"ד והפ"א בדגש חזק מדין דחיק
 ג ו וָעָם: הו"ו בשווא והעי"ן בקמץ
 ג ח שָׁאָג: האל"ף בקמץ

ראשון של מקץ:

מא א הֵיֹאֵר: היו"ד בשווא נח
 מא ה וַיִּשְׁן: קמץ בזקף גדול, השי"ן מנוקדת בקמץ
 מא ח וַתִּפְּעֶם: הטעם בפ"א מלעיל
 מא יא וַתַּחֲלֶמָה: החי"ת בפתח ולא בשווא
 מא יב וַנִּסְפָּר-לָא: מוטעם בקדמא-זקף⁹
 מא יד וַיַּחֲלֶף: היו"ד בשווא נח והחי"ת בפתח

לז כה פרשה וטבעה משה רענן שבת בשבתו וישב עה
 והנה אֶרְתָּת יִשְׁמַעֲאֵלִים בָּאָה מִגְּלָעַד וּגְמִלִיָּהֶם נִשְׁאִים נִכְאֹת וְצָרִי וְלֹט הוֹלְכִים לְהוֹרִיד מִצְרַיִם:
שלושה מבין מוצרי הזקרה שהובילה אורחת הישמעאלים שקנו את יוסף היו גם במנחה שהביאו בני יעקב ליוסף: "וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יִשְׂרָאֵל אֲבִיהֶם אִם כֵּן אֶפְּאֵל זֹאת עֲשׂוּ קָחוּ מִזִּמְרַת הָאָרֶץ בְּכֻלֵּיכֶם וְהוֹרִידוּ לְאִישׁ מִנְּחָה מֵעֵט צָרִי וּמֵעֵט דִּבְשׁ נִכְאֹת וְלֹט בְּטָנִים וְשִׁקְדִים" (בראשית, מג"א). השלישיה המשותפת כללה נכאת, צרי ולט ששימשו כנראה כבשמים וכתרופות. בטור שהתפרסם בשנות תשע"ג¹⁰ הצבעתי על

⁸ הזכרנו כמה פעמים שאע"פ שלפי הכלל במילים האלה יש מרכא בתיבת התביר, הדפוסים מלבד ברויאר וכתר בר-אילן (ודותן, לא עקבתי אם בכל מקום) מציבים געיה במקום מרכא

⁹ טעם זה מכונה מתיגה-זקף או לפי התימנים, דרבן. השאלה היא מהו מיקומה של הקדמא. על פי רוב, כולל ברויאר, מעל האות וא"ו, בתורה קדומה מסומנת היא מעל הנו"ן והערה הבאה להסביר לפרש העניין

¹⁰ הובא בגליון מקץ עג

האפשרות שגם הבוטנים והשקדים לא נשלחו ליסוף באופן גולמי אלא כשמן שהיה מרכיב בתרופות. בשורות הבאות ננסה לבחון את זהותו של הלט. לפי רוב רובם של המפרשים ה"לט" המקראי זהה ללוטם או הלטום בספרות חז"ל. תרגום אונקלוס ותרגום יונתן וכן הפשיטתא מזהים בשני הפסוקים את ה"לט" עם ה"לוטם" ובדרך זו ממשיכים רוב המפרשים המסורתיים. בתרגום אונקלוס אנו קוראים: "...וחזו והא שירת ערבאי אתיא מגלעד וגמליהון טעיין שעף וקטף ולטום אזלין לאחתא למצרים". את הלוטם אנו פוגשים למשל בהקשר של הלכות שביעית: "הוורד והכפר והקטף והלוטם יש להם שביעית ולדמיהן שביעית. רבי שמעון אומר אין לקטף שביעית מפני שאינו פרי" (שביעית, זו). הלכות אלו מקרינות לכל ניסיון לזהות את ה"לוטם" משום שקדושת שביעית חלה רק על גידולי ארץ ישראל ועל "פרי" הארץ. בין המפרשים והחוקרים ניתן למצוא הצעות רבות לזהות הלט-לוטם ואנו נסתפק בהצגת כמה מהן.

לוטם השרף

פליקס אימץ את הצעתו של ע. לעף לפיה לט, לוטם ולטום זהים עם השרף הריחני לאדאנום שהופק משיחים מהסוג לוטם. הצעה זו מתבססת על הדמיון הפילולוגי בין שמותיו של הלוטם בשפות השמיות, היוונית והלטינית. המין העיקרי שממנו מפיקים את הלאדאנום הוא לוטם השרף הגדל באופן טבעי בחלק המערבי של אגן הים התיכון. לוטם השרף הוא שיח רחב בגובה 1-2.5 מ' בעל פרחים לבנים גדולים (ראו בתמונה). כל הצמח מכוסה בשרף דביק וריחני. על פי עדויותיהם של כותבים בעת העתיקה, כמו למשל פליניוס, איסוף השרף התבצע על ידי סידוק זקנם ופרוותם של עיזים ותיישים שרעו על הלוטם והסרת הגבישים שנדבקו אליהם.

פרח לוטם השרף

הקושי בזהו זה הוא בעובדה שצמח זה לא גדל בארץ ואם כן מדוע, על פי המענה, חלה עליו קדושת שביעית? בישראל נפוצים בימינו שני מינים בסוג לוטם, לוטם שעיר ולוטם מרווני, ובמקורות שונים נכתב שניתן להפיק לאדאנום גם מהלוטם השעיר. בבדיקה שערכתי בכמה שיחי לוטם שעיר לא מצאתי הפרשת שרף, אך ייתכן והמקורות הנ"ל מתייחסים לתת-מין או מופע שונה של שיח זה, שנעלם מהנוף בארץ.

לחלופין ניתן לטעון שהמין לוטם השרף גדל בארץ בעבר, דבר סביר מאד לאור כך שלוטם השרף מותאם היטב לאקלים הים תיכוני ומסוגל לעמוד בפני

יובש הקיץ הממושך ואקלים קר. על פי ז. עמר צמח זה גדל בר באסיה הקטנה וכצמח תרבות בסוריה ובא". מתעודות מימי מרד בריכוכבא עולה שצמח זה גדל בעין גדי שהייתה מרכז לגידול צמחי בושם שונים. קושי נוסף קשור להלכה אחרת המופיעה במשנה. הלאדאנום הוא שרץ המופרש בעיקר מהעלים ומעט מהגבעולים. אם כן, מדוע אין דינו כדין הקטף שאיננו נחשב לפרי? מסיבה זו סברו הראשונים שהמינים שנימנו במשנה, מלבד הקטף, הם פירות ולא שרץ.

אלת המסטיק

מדרש בראשית רבה (מקץ, פרשה צא) מזהה את ה"לט" עם שרץ אלת המסטיק. אומר המדרש: "קחו מזמרת הארץ בכליכם. ר' יהושע דסיכנין בש' ר' לוי: דברים שהן מזמרים בעולם... ולוט מסטיקי עבדה בול וכו' ". בנוסחאות אחרות נכתב מסטיקי או מסטיקי. עבד בול פירושו עשוי שרץ מוצק. הרד"ק (בראשית, לז) כתב: "ולוט פירושו בבראשית רבה (שם) משטיקי". על שרץ זה אנו לומדים בתוספתא (שבת, יב, ח): "אין לועסין מוסתכי בשבת. אימתי בזמן שמתכוין לרפואה, אם מפני ריח הפה הרי זה מותר...". נוכל להסיק מהלכה זו שמדובר בשרץ רפואה צמיג, בעל ריח נעים, המסוגל להפיג ריחות אחרים.

אלת המסטיק

אלת המסטיק היא שיח או עץ נמוך (5' מ') בעל ריח חזק של שרץ. הצמח מהווה מרכיב חשוב בחברת החרוב ואלת המסטיק המאכלסת את רצועת הסלעים הסמוכה לחופי הים התיכון. את השרץ אוספים על ידי חיתוך קליפת העץ בגזע ובענפים הראשיים ואיסוף טיפות המוהל המפעפעות. לאחר איסוף ושטיפה מניחים את השרץ לייבוש בשמש. גושי השרץ בעלי ריח חזק וצבעם בצבע שנהב. בימינו עיקר ייצור שרץ אלת המסטיק הנקרא "מסטיקא" מתבצע בדרום האי היווני כיום באזור הנקרא מסטיקוחוריה (כפרי המסטיק ביוונית) וממנו מייצאים את השרץ המשמש כיום לצורכי מזון ותעשייה. בעבר שימש בעיקר לצורכי רפואה כפי שנאמר בתוספתא.

לז לה נִבְכָּךְ אֹתוֹ אָבִיו: בספר מבשר עזרא מהרב משולם ראטה ז"ל מעיר

ברבי"א עה"ת פי' וישב ל"ז ל"ה ויבך אותו אביו פי' רש"י זה יצחק. אומר הרב אברהם אבן עזרא שלכך פירש רש"י כן לפי שאין לפרש על יעקב, שא"כ לא היה לו לכתוב אלא "אותו" בלא "אביו" דפשיטא דקאי איעקב שקודם עכ"ל. ולא נמצא בראב"ע שלפנינו.

א"ה: ברור שאין זה סגנון הראב"ע, וכמדומה שלא בא בשום מקום להסביר את פירוש רש"י. ובכלל הוא ממצט להביאו.

אבל יש לדון אם זה טעם מספיק לסטיית רש"י ממשוטו של מקרא. פירוש הריב"א: פרש"י זה יצחק, אומר הר"ר אברהם אבן עזרא שלכם פירש רש"י כן לפי שאין לפרש על יעקב שאם כן לא היה לו לכתוב אלא אותו בלא אביו דפשיטא דקאי ליעקב שקודם. ויש מפרשים שלכך פרש"י כן לפי שאין לפרשו על יעקב שהרי כתוב קודם לכן ויתאבל ואין אבלות קודם לבכי:

כפי הנראה אחרי פרש"י הביא בפסוק לג שיצחק ידע, הוא ממשיך בזה גם כאן. רשב"ם מביא כן כדברי ריב"א אך לא בשם ר' אברהם אבן עזרא: ולפי שהוא מיותר, דרשו חכמים (ב"ר פד, כא): אביו יצחק, אף כי היה יודע שלא נהרג.

גם ראב"ע מביא דרשה זו של חז"ל: דרשוהו רבותינו (ב"ר פד, כא) על יצחק. ובאמת, כי לא מת יצחק עד שהיה יוסף בן תשע ועשרים שנה. ויש אומרים, כי הנבואה נסתלקה משניהם בעבור אבלם; ועדותם - דבר אלישע¹¹ (ראה מלכים ב, ג, טו).

לגבי חשבון השנים, הרי יצחק גדול מיעקב 60 שנה, יעקב היה בן 130 שנה כשבא לפני פרעה, יוסף היה אז בן 39 שנה. במות יצחק היה יעקב בן 120 שנה, ויוסף נעלם מאחיו 22 שנה. לכן יצחק חי שנים-עשרה שנה אחרי מכירת יוסף.

לח א **נִיְהִי בְּעֵת הַהוּא** כתב ר' משולם ראטה בספר מבשר עזרא
פ' וישב (בראשית ל"ח א') הביאו התוס' על התורה בשם הראב"ע קושיתו על
דברי חז"ל בסוטה דף י' ע"א בנוסח אחר והרמב"ן שם פסוק "והיה בלויב" הביא
קושיא בשמו בנוסח אחר.

תחילה נביא את דברי ראב"ע בפירוש התורה: אין זאת העת כאשר נמכר יוסף, רק קודם המכר; וכמהו "משם נסעו הגדגדה... בעת החיא הבדיל ה' את שבט הלוי" (דב' יז, ח) - ושבט הלוי נבחר בשנה השנית, ונסעו אל גדגד בשנת הארבעים. ובמקומו אפרשנו (שם, ו-ז). ולמה הזכיר הכתוב זאת הפרשה במקום הזה, והיה ראוי להיות אחר "והמדנים מכרו אותו" (בר' לו, לו) פרשת "ויוסף הורד מצרימה" (בר' לט, א)? להפריש בין מעשה יוסף בדבר אשת אדוניו (בר' לט, וא'), למעשה אחיו (בר' לו, כג וא'). והוצרכתי לפירוש הזה, בעבור שאין מיום שנמכר יוסף עד יום רדת אבותינו במצרים רק עשרים ושנים שנה; והנה נולד אונן שהוא שני לבני יהודה (להלן, ד), וגדל עד שהיה לו זרע (להלן, ט), וזה לא ימצא פחות משנים עשרה שנה. ועוד: "וירבו הימים" (להלן, יב), וגם הרתה תמר (ראה להלן, כד) והולידה פרץ (ראה להלן, כט), והוא בא אל מצרים ויש לו שני בנים (ראה בר' מו, יב). ואל יקשה עליך דבר בצלאל (ראה סנה' סט, ב), כי בגעתי אל מקומו אפרשנו (שם' לא, ב).

א"ה. דיון בזה כבר עלה בגליון וישב סז ושם הערת: שאלה זו אפשר לשאול בלאו הכי, הלא יהודה היה גדול מיוסף בשלוש שנים, ואם כן היה יהודה בזמן מכירת יוסף בן עשרים, ואם נשא אשה בן שלוש עשרה הרי הוספת לו רק שבע שנים, ובזמן זה נשא אשה, הוליד שלשה, בנו הבכור נשא ומת וכן אונן, וארכו הימים, ונולדו פרץ וזרח, ופרץ הוליד את חצרון ואת חמול. אם ער נולד בהיות יהודה בן 14, וגם נשא ומת בן 13, וחיכו שנתיים לשלה, הרי יהודה כבר בן כשלושים רק בהולדת פרץ וזרח! והוא בן ארבעים ושנים בירידה למצרים, ולפרץ בנו (בן שנים עשרה) יש כבר שני בנים [גם אם תצמצם את השנים במעט, תקבל שהולידו כשהם קטנים]. הרי על כורחך נצטרך לומר שדורות ראשונים הולידו כשהם קטנים. א.ל.

¹¹ אחרי שמואב מרדה בישראל באו ישראל ויהודה ואדום להלחם במואב, הם נתקלו בצמא שסיכן אותם, ואלישע שכעס על מלך ישראל הסכים לקבל נבואה אחרי שידול יהושפט מלך יהודה, וכדי לקבל נבואה ביקש: וְעָתָה קְחוּלִי מִנֶּגֶן וְהִיָּה כְּנָגֶן הַמִּנְגֵּן וְתִהְיֶה עָלָיו יְדִיִּי: ומכאן שאין נבואה שורה ללא שמחה.

דעת זקנים מבעלי התוספות: דרשו רז"ל הורידוהו מגדולתו מפני המכירה. והקשה ר' **אברהם בעז"ל** כי לא תמצא מן המכירה עד שירדו למצרים כי אם כ"ב שנה. שהרי יוסף במכירתו היה בן י"ז שנה, ובן שלשים היה בעמדו לפני פרעה הרי מן המכירה עד כאן שלש עשרה שנים. ושבע דשובע ושנים דרעב הרי כ"ב שנה. ובאותו שנה ירדו למצרים משנשא אותה יהודה בת איש כנעני עד שירדו למצרים תמצא יותר שהרי חשוב שנה ללידת ער ושנה ללידת אונן [ושנה ללידת שלה] הרי שלש שנים וכתוב כי ראתה כי גדל שלה משמע שהיה בן י"ג שנה הרי ט"ז שנה ללידת פרץ הרי י"ז ואפי' כי נאמר שלא היה פרץ כי אם בן שבע שנים כשהוליד חצרון ושנה מלידת חמול שהוא היה מיורדי מצרים הרי מ"מ תמצא כ"ה שנים אלמא האי וירד קודם מכירה הוא.

וי"ל דהאי **כי גדל שלה** לענין ביאה איתמר כי כבר היה בן ט' שנים. וכדתנן במס' נדרים בן תשעה ויום אחד שבא על יבמתו קנאה. ואמרינן בסנהדרין שהיו הראשונים מולידים בני ז' שנים:

קושיית ראב"ע לפי המובא בפירושו הוא שעל אונן כתוב **ושחת ארצה** כלומר, לא רק שביאתו ביאה, אלא שמזריע שכבת זרע וראב"ע אומר שזה לא בא לפני שתיים עשרה.

לח ח הרב משולם ראטה במבשר עזרא

א"ע פ' וישב ל"ח ח' כתב "ובפרשת כי ישבו אחים יחדיו (דברים כ"ה ה') אאריך מעט אם ה' יאריך חיי עד הגיעי שם". וכונתו למ"ש שם בפי' תצא בויכוח נגד הקראים האומרים כי מצות יבום אינה באחים רק בשאר קרובים. ומזה נראה כי ראב"ע חיבר פירושו על התורה כסדר החומשים זה אח"ז או בדילוגים, ולפיכך בכתבו פירושו על בראשית הוצרך עוד לזמן ארוך עד שיגיע לס' דברים. (ולא כדעת באכער ובערלינער כי ס' שמות חיבר בתחלה).

לשון ראב"ע בפרשת יבום דברים כה ה' **כי ישבו אחים יחדו** - גם הם אמרו, כי אלה אינם [אחים ממש] כי אם קרובים, והביאו ראיה מבוועז. ולא אמרו כלום, כי אין שם זכר 'יבום' כי אם 'גאולה'. ומה טעם להזכיר יחדו? היהיו במדינה אחת או בחצר אחת, או שיהיו אוהבים זה את זה? ואמרו, כי הנה הכתוב אמר **וַיִּפְמָה** וזה אות כי איננו יבמה כי אם בשם, כמו "הנה שבה יבמתך" (רות א, טו). והנה נואלו ונסכלו, כי הנה הוא מפורש בבני יהודה: "ויבס אותה" (בר' לח, ח), והוא יבמה; גם "יבמתך" (רות א, טו) - בעבור היותן לשני אחים. וכל איש דעת ידע, כי המצות שנתנו למשה שהם מצות 'לא תעשה', לא היו אסורות קודם כן. אילו היה אדם מונע עצמו מהם קודם משה, לא היה הדבר רע בעיני השם, ואף כי שכתוב "כי את כל התועבות האל עשו אנשי הארץ" (וי' יח, כז), ולא מצאנו נביא שהזהירם. והנה הכתוב אמר על אונן, שלא נתן זרע לאחיו: "וירע בעיני ה'" (בר' לח, י); על כן אנחנו נסמוך על הקבלה, שהם אחים ממש.

לח יד **וַתֵּשֶׁב בְּפֶתַח עֵינִים** ראב"ע: שם מקום. ויש אומרים, כי שני עינות מים היו בדרך, ויש להם כדמות פתח; ומשם יעבר יהודה בשובו אל מקומו.

ובפסוק כא: **הוא בעינים על-ההרף** רשב"ם בפס' יד: בשער של פרשה דרכים שהכל עוברים ונראים לעינים דרך שם. והמפרשו (סוטה י, א) שם עיר, טועה, שהרי כתוב לפנינו "היא בעינים" (כא), ואילו היה שם עיר, היה לו לומר 'בעינים', הבי"ת - חטף [=שווא], שלא מצינו שיאמר בביתאל, ביריחו, בירושלים.

ומציין לזה ר' משולם ראטה במבשר עזרא

כ"זישב" היא בעינים" לענין ה"א הידיעה ע"י רשב"ם בפ' וישב ל"ח י"ד "והמפרש שם עיר טועה, שהרי כתוב "לפנינו היא בעינים". ועי"ש בקרני אור, ובסוטה י' ע"א וביהושע.

לח כה אליהוא (הגיגים) הוא מוצאת והיא שלחה אל-חמיה לאמר לאיש אשר-אלה לו אנכי הרה ההפסק משונה בעיניי. כי הרי 'היא מוצאת' אינה צמודה למסר [או מסרון?] ששלחה ליהודה. הסברים? א"ה: כנראה כוונת ידידנו שהזקף מקומו ב'היא מוצאת'¹². אבל אם כן יתכן שמתאים יותר להטעים באתנה. ושוב מגיעים אנחנו לכלל שקטע הכתוב עם הפתיחה כלולים בקטע שלפני האתנה, ואחרי האתנה הקטע השני: ותאמר הכר-נא למי החתמת והפתילים והמטה האלה: מכל מקום אם נתרגם מקרא זה כך: ובהוצאתה היא שלחה.... הרי ההוצאה אינה חלק חשוב להבלטה.

לח כו אליהוא (הגיגים) כ"על-כן לא-נתתיה היום ברחוב אומרים "בגלל ש-" שכמובן איננו אלא תרגום מרוסית: PATAMOO CHTO

נסליחה שלא כתבתי ברוסית. אבל קשה לי במחשב כעת. בכל אופן, הבה נלמד מן התורה איך לדבר, ולא לתרגם כעיוור המנעש באפלה. א"ה: אני מתקשה להבין על מה יצא הקצף. המילה 'בגלל' נמצאת גם בפרשתנו לט ה ויברך ה' את-בית המצרי בגלל יוסף. נכון שאין במקרא "בגלל ש..." אבל למה ביטוי זה פסול?

לט א אליהוא (הגיגים) ויקנהו פוטיפר סרים פרעה שר הטבחים איש מצרי כמו שרשימות לפעמים מתחלקות בטעמים הולכים ומתחזקים. כן גם פה יש כמה ביטויים שווים. שכולם מתארים איש אחד, אך אין סיבה כנראה לחלק את רשימת הביטויים באמצע. והרי אין לטעמים אפשרות לסמן חלוקה שווה בתוך הרשימה. לכן, כמו ברשימות אחרות מסוג זה, החלוקה פה בטעמים מתחזקים. א"ה: פרעה בטעם פזר שהוא שלישי, שר-הטבחים בטעם פשטא שהוא משנה; מצרי בטעם זקף שהוא מלך.

לט כ אליהוא (הגיגים) מקום אשר-אסורי אסירי המלך אסורים מ' של מקום בשווא. כי הוא נלפחות בעיניין מעין סמיכות לכל הביטוי. מה דעתכם? א"ה: יש גם ויקרא ז ב במקום אשר ישחטו את-העלה ל'אשר' יש נטייה לעשות 'מקום' בצורת סמיכות אבל לא בכל מקום. למשל בתחילת יהושע "כל-מקום אשר תדרךך פה-רגלכם..." כנראה בתוספת 'כל' או יידוע מקום נשאר בקמץ במ"ם.

מבשר עזרא לט ז וישב ל"ט ו' כי אם הלחם אשר הוא אוכל, פירשו התוס' על התורה כא"ע דלא כחז"ל ורש"י.

קטעים נוספים ממבשר עזרא

¹² גם היה מקום להטעים בזרקא סגול.

ראית הח' שי"ר במ"ע ל"ג ח"ד דף צ"ה מפ"י ראב"ע פ' וישב מ' יג "כי נשיאות ראש הוא לשון מספר, ובפ' כי תשא אפרש בזה", אינה ראייה גמורה. ובאמת נמצא בפיה"א ביאור זה, רק מפני שבוש קטן נעלם המאמר מעיני שי"ר כי שם ר"פ כי תשא (ל' יב) אחר הפתיחה "החל לפרש כסף הכפורים שהוא וכו' והגאון אמר וכו' וזה רמז בצלאל ואהליאב". ותוכן הפתיחה לפרש המשך כל הפרשה לפי דעתו ולפי דעת הגאון (ובזה נשלמה פתיחת הראב"ע לפרשה זו) הנה עתה יאמר הראב"ע כי מנהג החושבים וכו'. וברור שחסרה מלת תשא וצ"ל "כי תשא, מנהג החושבים וכו' מן הפרטים" ובזה יפרש מלת כי תשא. ואח"כ יאמר י"א כי המגפה שהיתה בימי דוד וכו' וזה מוסב על מלות "ולא יהיה בהם נגף". ועי' בפיה"ק כי תשא שם ג"כ בתחלת יש פתיחה זו (בהשמטת דעת הגאון שהביאה שם אח"כ לפני פרשת ועשית כיור נחושת). ואח"כ מציין על מלות כי תשא פירוש זה שכתב בפיה"א. ועי' פי' במדבר א' מ"ט ואת ראשם לא תשא "כללם, כאשר פירשתי" כיון לפירוש שם שהוא הכלל הנחבר בראש החשבון. (ע"ש במדבר א' ב' שאו את ראש "כמו כי תשא, ושם מפורש").

קהלת ט' ט"ו לענין ולא זכר שר המשקים — וישכחה, חלק על המדקדקים וסובר כי "מלת זכירה פעם בלב", עי' בספרי "זכירת עמלק בפה ובלב" הובא ברמב"ן ס"פ תצא.

בס"ד

תורה ולשון בעהרי יום תוכנית שיעורים על התורה ולשונה

זאת חנוכה, יום ד', ב' בטבת תשע"ה
בבית הכנסת "יגל יעקב", מעפה יריחו

13:50 בהתאסף יחד שבטי ישראל

14:00 מושב א':	
ר' אליהוא שגון	"אבל זה כתוב בסידור!" - איך מתקבעים בתודעתנו נוסחים מוטעים
הרב דוד כוכב	על גזיזה כסיסה וקציצה
ר' משה אוסי	עברית של חנוכה
הרב יצחק פרנק	"החיים והמוות ביד הלשון"
תפילת מנחה: 16:15	
תפילת ערבית: 16:40	

